

Marzanna Uździcka
Uniwersytet Zielonogórski

PROFESOR MARIAN BUGAJSKI

Profesor dr hab. Marian Bugajski to typ uczonego, który doskonale łączy aktywność badacza współczesnej lingwistyki i zagadnień medioznawczych z propagowaniem i popularyzowaniem wiedzy o języku ojczystym. Swoją postawę od lat wywodzi z przekonania o społecznej roli językoznawstwa, które według Niego powinno kształtować nastawienie do języka jako nośnika kultury i jej składników. W pracy *Językoznawstwo normatywne* pisze:

językoznawca zobowiązany jest uczestniczyć w tworzeniu i ocenie innowacji przyczyniających się do zmian w języku, powinien też (wyzyskując znajomość jego dziejów i znając stan współczesny) zmiany te przewidywać i starać się w miarę możliwości sterować nimi, dążąc do optymalizacji systemu¹.

Badania naukowe prof. M. Bugajskiego początkowo skupiały się na zagadnieniach terminologicznych i semantycznych. Z tego okresu pochodzi pierwsza monografia zatytułowana *Polska terminologia poligraficzna. Studium semantyczne na wybranych działach*. Językoznawca scharakteryzował w niej słownictwo fachowe stosowane w drukarstwie i ukazał je przez pryzmat uwarunkowań funkcjonowania tej kategorii leksyki w systemie i komunikacji społecznej.

Zainteresowania wątkami normatywnymi uczonego ujawnił w rozprawie doktorskiej, wydanej pod tytułem *Morfem „nie” we współczesnym języku polskim i w zasadach pisowni*, które rozwijał w kolejnych monografiach: *Podstawowe zagadnienia lingwistyki normatywnej* i *Językoznawstwo normatywne. Norma. Błąd. Poprawność. Uzus*. Wagę tej ostatniej pracy podkreślił Andrzej Markowski, który uznał ją za „pierwsze całościowe ujęcie zagadnień teoretycznych i ogólnych językoznawstwa normatywnego”². Poprowadzona tam przez M. Bugajskiego narracja pozwoliła wskazać zasadnicze obszary badań normatywistyki³. Za jedno z ważniejszych zadań Językoznawca uznał kodyfikację kształtującej się w danym momencie normy, która według Niego stanowi główny czynnik stabilizujący język. Uznał przy tym, że towarzyszyć temu powinny

1 M. Bugajski, *Językoznawstwo normatywne*, Warszawa 1993, s. 7.

2 Por. A. Markowski, *Językoznawstwo normatywne dziś i jutro: stan, zadania, szanse, zagrożenia*, „Postscriptum” 2004-2005, nr 1-2 (48-49), s. 131.

3 Por. M. Bugajski, *Językoznawstwo normatywne. Norma. Błąd. Poprawność. Uzus*, Warszawa 1993, s. 193-196.

rozważania dotyczące kierunku i oceny przeobrażeń w języku oraz zagadnień związanych z jego doskonaleniem. Uczony podkreślił także praktyczny wymiar lingwistyki normatywnej, do którego będzie wracał nie tylko w późniejszych pracach naukowych, ale także realizował w czynnym zaangażowaniu w poradnictwo językowe i propagowanie kultury języka.

Trzeba podkreślić, że cała twórczość naukowa i stosowane przez Profesora procedury badawcze uwypuklają stanowisko, według którego lingwistyka normatywna, rozumiana jako teoria kultury języka, uznawana jest za dziedzinę nauki. Z tej perspektywy powstała monografia *Pół wieku kultury języka w Polsce (1945-1995)*, ukazująca rozwój myśli normatywnej w dwóch wymiarach: po pierwsze, z pozycji wpływu czynników społecznych, politycznych i kulturowych na zmiany w języku; po drugie, jako wynik dążenia do oparcia kultury języka na solidnych podstawach naukowych.

Profesor Marian Bugajski uznawany jest za jednego z najważniejszych normatywistów w Polsce. Od 1996 roku jest członkiem Komisji Kultury Języka przy Komitecie Językoznawstwa PAN. Swoistego rodzaju uhonorowaniem Jego osiągnięć przez środowisko naukowe był LXXIV Zjazd Polskiego Towarzystwa Językoznawczego⁴, którego temat *Norma a język i językoznawstwo* nawiązywał bezpośrednio do badań Językoznawcy i realizowanych pod Jego kierunkiem projektów w Zakładzie Komunikacji Językowej.

Drugi nurt zainteresowań naukowych prof. M. Bugajskiego związany jest z szeroko rozumianą teorią komunikacji językowej. Wśród wielu prac, nawiązujących do tej problematyki, na osobną uwagę zasługuje książka *Język w komunikowaniu*, w której zagadnienia normatywne Autor ujmuje w kontekście komunikacyjnym. Monografia jest z jednej strony pewnego rodzaju zwieńczeniem dociekań, które przez wiele lat towarzyszyły Profesorowi w zgłębianiu wiedzy o języku jako bycie społecznym, z drugiej zapowiedzią badań języka w perspektywie interakcji kulturowej, a szczególnie komunikacji medialnej. Dlatego w pracy pojawiają się między innymi zagadnienia wpływu wewnętrznych przemian języka i zmian kulturowo-socjologicznych na normę, komunikacyjnych aspektów funkcjonowania języka, interpretacji pojęcia polityki językowej i ochrony prawnej języka. W monografii, podobnie jak i w innych opracowaniach, Uczony swoje rozważania ujmuje z pozycji potrzeb użytkowników języka. Znaczna część wywodu poświęcona jest pojęciu świadomości językowej. Tak w aspekcie teoretycznym, gdzie pojawia się ciekawa koncepcja wyodrębnienia świadomości lingwistycznej i językowej⁵, pozwalająca lepiej zwerbalizować zadania teorii normatywnej. Jak

4 Zjazd odbył się w Zielonej Górze 12-13 września 2016 r., a jego naukowym patronem był właśnie prof. M. Bugajski.

5 „Przez świadomość językową rozumiałbym znajomość języka charakteryzującą jego użytkowników, pozwalającą im na swobodne władanie językiem ojczystym, na tworzenie i rozumienie coraz to nowych wypowiedzi. Byłaby to znajomość eksplicytna, czyli taka, którą oni sobie uświadamiają nawet wtedy, gdy nie znają praw i reguł jego funkcjonowania”; *świadomość lingwistyczna* to

i w ujęciu historycznym, gdzie przedstawiony rys kształtowania się polskiej świadomości językowej w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat pokazuje, że głównym czynnikiem wpływającym na stan języka jako całości i na kształtowanie się jego odmian jest poziom właśnie świadomości jego użytkowników.

Język w komunikowaniu stał się podstawową pozycją w kanonie lektur z zakresu kultury języka i komunikacji. Ale zgodnie z założeniem Autora adresowany jest on nie tylko do studentów kierunków humanistycznych (polonistyki, socjologii, kulturoznawstwa, dziennikarstwa) i nauczycieli, a do wszystkich tych grup społecznych, które mają wpływ na sam język oraz na postawy wobec języka polskiego. Wśród nich Językoznawca wymienia, oprócz badaczy polszczyzny, dziennikarzy i nadawców medialnych.

Książka *Język w komunikowaniu* została przetłumaczona, jako jedna z nielicznych polskich prac językoznawczych, na język rosyjski.

Profesor Marian Bugajski już od wielu lat prezentuje pogląd, że współczesna polszczyzna kształtuje się głównie pod wpływem mediów, które w związku z tym powinny szczególnie dbać o narodowy środek komunikatywny. Dlatego wiele uwagi poświęca zagadnieniom związanym z komunikacją medialną i językiem mediów, w tym szczególnie internetu. Zakres przeprowadzonych w tym względzie analiz i uwzględnionych w badaniach zjawisk, nie tylko językowych, dał Profesorowi status medioznawcy.

W sposób szczególny na tle naukowych zainteresowań M. Bugajskiego prezentuje się książka *Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów* poświęcona zagadnieniom konceptualizacji zjawisk zapachowych. Tym razem uczony swoje rozważania sytuuje w obszarze lingwistyki kulturowej. Podobnie jak wiele innych prac językoznawcy i ta ma charakter pionierski. M. Bugajski tak uzasadnia wybrany przez siebie obszar naukowych dociekań:

zmysł węchu, zaliczany do tzw. zmysłów pierwotnych, w literaturze z różnych dziedzin nie zajmuje zbyt wiele miejsca bądź też jest całkowicie pomijany. Także cywilizacyjne, kulturowe, psychofizjologiczne i językowe aspekty poznania olfaktorycznego nie stanowią z zasady centrum zainteresowań badawczych. Tymczasem się wydaje, że dla językoznawstwa jest to zmysł nader interesujący, bo postrzegane nim zjawiska są najtrudniejsze do konceptualizacji⁶.

Niewątpliwie podjęte rozważania wpisują się w badania lingwistyczne, które pozwalają zrozumieć pozajęzykowe mechanizmy poznania i nazywania.

Profesor Marian Bugajski od 1992 roku związany jest z zielonogórską polonistyką. Wyksztalił i wypromował w tym czasie wielu magistrów oraz sześć doktorantek. Opublikował osiem monografii autorskich i ponad pięćdziesiąt artykułów w periodykach naukowych i książkach zbiorowych. Od początku pracy w Zielonej Górze

„znajomość praw budowy i rozwoju języka oraz reguł dotyczących posługiwania się nim. Chodzi tu zarówno o znajomość systemu, normy i normy skodyfikowanej” (M. Bugajski, *Język w komunikowaniu*, Warszawa 2006, s. 47-48).

6 M. Bugajski, *Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów*, Wrocław 2004, s. 9.

niezwykle aktywnie uczestniczy w organizacji różnych form kształcenia. Był między innymi organizatorem i kierownikiem Podyplomowego Studium Dziennikarskiego, Podyplomowego Studium Komunikacji Medialnej oraz letnich kursów języka polskiego dla cudzoziemców i współorganizatorem Szkoły Języka i Kultury Polskiej.

Za swoje osiągnięcia badawcze otrzymał w 2000 roku naukową nagrodę prezydenta Zielonej Góry.

Nota biograficzna

Profesor zw. dr hab. Marian Bugajski urodził się 24 września 1949 roku w Boguszowie. Studiował polonistykę na Uniwersytecie Wrocławskim, gdzie w latach 1972-1992 pracował jako wykładowca na Wydziale Filologicznym. Tam też 26 czerwca 1979 roku obronił rozprawę doktorską *Morfem „nie” we współczesnym języku polskim i w zasadach pisowni*, której promotorem był prof. Antoni Furdal, oraz 14 czerwca 1988 roku dysertację habilitacyjną *Podstawowe zagadnienia lingwistyki normatywnej*, recenzowaną przez profesorów: Janinę Węgień, Jana Miodka i Zygmunta Zagórskiego, otrzymując tytuł doktora habilitowanego nauk humanistycznych. Profesor Marian Bugajski był wykładowcą języka i kultury polskiej także poza granicami naszego kraju: w latach 1979-1982 w burgaskim Instytucie Turystyki Międzynarodowej (Bułgaria), a w 1988-1990 na Uniwersytecie im. M. Łomonosowa w Moskwie. Gościnnie wykładał na uniwersytetach w Dreźnie i Münster. Był również stypendystą Fundacji Heinricha Hertza. W 2005 roku uzyskał tytuł profesora nauk humanistycznych.

Od 1992 roku związany jest z Uniwersytetem Zielonogórskim, gdzie obecnie kieruje Zakładem Komunikacji Językowej. Wypromował pięć doktorantek tej uczelni: Marzannę Uździcką (1993), Annę Wojciechowską (1997), Magdalenę Idzikowską (2005), Magdalenę Steciąg (2005), Monikę Kaczor (2006) oraz niezwiązaną z ośrodkiem zielonogórskim Izabelę Rutkowską (2012).

Profesor Marian Bugajski jest aktywnym popularyzatorem wiedzy o języku. Przez wiele lat prowadził audycję językową nadawaną w radiu „Zachód”. Zainicjował działającą przy Instytucie Filologii Polskiej internetową i telefoniczną Poradnię Językową. Jest także od wielu lat przewodniczącym Komitetu Okręgowego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego.

Bibliografia wybranych prac Profesora Mariana Bugajskiego

Monografie autorskie

Polska terminologia poligraficzna. Studium semantyczne na wybranych działach, Wrocław 1977.

Morfem „nie” we współczesnym języku polskim i w zasadach pisowni, Wrocław 1983.

Podstawowe zagadnienia lingwistyki normatywnej, Wrocław 1989.

- Językoznawstwo normatywne*, Warszawa 1993.
Pół wieku kultury języka w Polsce (1945-1995), Warszawa 1999.
Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów, Wrocław 2004.
Język w komunikowaniu, Warszawa 2006.
Azyk komunikacji, Charków 2010.

Artykuły opublikowane w monografiach tematycznych

- Typy kontaktu językowego*, „*Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Zielonej Górze. Filologia Polska*”, z. 6, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1990, s. 151-161.
- Z badań nad rozwojem polskiej myśli normatywnej*, [w:] *Z polszczyzny historycznej i współczesnej*, red. T. Ampel, Rzeszów 1997, s. 19-25.
- Świadomość językowa a świadomość lingwistyczna. Społeczne i naukowe potrzeby kultury języka*, [w:] *Mowa rozświetlona myślą. Świadomość normatywno-stylistyczna współczesnych Polaków*, red. J. Miodek, Wrocław 1999, s. 33-38.
- Genologiczne uwarunkowania komunikatu językowego*, [w:] *Genologia i konteksty*, red. C. Dutka, M. Mikołajczak, Zielona Góra 2000, s. 395-400.
- O perswazyjnej funkcji terminów naukowych*, [w:] *Regulacyjna funkcja tekstów*, red. K. Michalewski, Łódź 2000, s. 419-424.
- O potrzebie teorii komunikacji w dydaktyce polonistycznej*, [w:] *W kręgu zagadnień dydaktyki języka i literatury polskiej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Polańskiemu*, Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, nr 2081, red. H. Synowiec, Katowice 2002, s. 57-66.
- Odbiorca i adresat w procesie komunikacji*, [w:] *Zielonogórskie seminaria polonistyczne 2001*, red. S. Borawski, Zielona Góra 2002, s. 75-90.
- Komunikowanie i komunikowanie się w mediach*, [w:] *Współczesne odmiany języka narodowego*, red. K. Michalewski, Łódź 2004, s. 85-92.
- Od Sloty do Górnickiego (o kształtowaniu się polskiej świadomości językowej)*, [w:] *Rozprawy o historii języka polskiego*, red. S. Borawski, Zielona Góra 2005, s. 63-99.
- Przeszłość i przyszłość polityki językowej w Polsce*, [w:] *Polska polityka komunikacyjnojęzykowa wobec wyzwań XXI wieku*, red. S. Gajda, A. Markowski, J. Porayski-Pomsta, Rada Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2005, s. 74-81.
- Zapachy – emocje – język*, [w:] *Wyrażanie emocji*, red. K. Michalewski, Łódź 2006, s. 13-20.
- Język a przestrzenie wizualne i akustyczne*, [w:] *Przestrzenie wizualne i akustyczne człowieka. Antropologia audiowizualna jako przedmiot i metoda badań*, red. A. Janiak, W. Krzemińska, A. Wojtasik-Tokarz, Wrocław 2007, s. 305-315.
- Ideologiczne podłoże myślenia o języku w dziejach polszczyzny*, [w:] *Ideologie w słowach i obrazach*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekota, M. Poprawa, Wrocław 2008, s. 146-154.
- Leksem marketing w języku polskim*, [w:] *Język w marketingu*, red. K. Michalewski, Łódź 2008, s. 45-49.
- Strona internetowa jako przedmiot badań językoznawczych*, [w:] *WWW – w sieci metafor strona internetowa jako przedmiot badań naukowych*, red. A. Dytman-Stasienko, J. Stasienko, Wrocław 2008, s. 289-297.

- Uwagi o komunikatywności i zrozumiałości słownictwa „Katechizmu Kościoła Katolickiego”*, [w:] *Język katechezy*, red. R. Przybylska, W. Przyczyna, „Teolingwistyka 5”, Tarnów 2008, s. 152-162.
- Normatywista wobec problemów komunikacji językowej*, [w:] *Norma a komunikacja*, red. M. Steciąg, M. Bugajski, Wrocław 2009, s. 15-26.
- Kultura tabloidów a język*, [w:] *Tabloidyżacja języka i kultury*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wrocław 2010, s. 65-73.
- Sytuacja komunikacyjna a zmiany językowe (rekonesans badawczy)*, [w:] *Sytuacja komunikacyjna i jej parametry*, red. G. Sawicka, Bydgoszcz 2010, s. 134-145.
- Trzecia, czwarta i co dalej? Próba charakterystyki dyskursu publicznego*, [w:] *Język IV Rzeczypospolitej*, red. M. Czerwiński, P. Nowak, R. Przybylska, Lublin 2010, s. 33-45.
- Rosja i Rosjanie w polskiej prasie*, [w:] *Komunikatywizm w Polsce. Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki*, red. G. Habrajska, „Poznawać. Tworzyć. Komunikować”, Łódź 2011, s. 198-206.
- Świadomość językowa współczesnych Polaków*, [w:] *Norma językowa w aspekcie teoretycznym i pragmatycznym*, red. A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski, Poznań 2011, s. 123-133.
- Co powinni wiedzieć o języku wykształceni Polacy?*, [w:] *Wiedza o języku i kompetencje językowe uczniów*, red. B. Niesporek-Szamburska, Katowice 2012, s. 99-118.
- Etyka, etykieta, kultura języka*, [w:] *Etyka i etykieta w komunikacji językowej*, red. A. Piotrowicz, M. Witaszek-Samborska, K. Skibski, Poznań 2012, s. 7-21.
- O definiowaniu leksemów zapachowych w słownikach języka polskiego*, [w:] *Słowa i ich opis. Na drogach współczesnej leksykologii*, red. D. Zdunkiewicz-Jedynak, Warszawa 2012, s. 99-109.
- Świadomość językowa, komunikacyjna, dyskursywna*, [w:] *Świadomość językowa w komunikowaniu*, red. M. Steciąg, M. Bugajski, Zielona Góra 2012, s. 29-39.
- Kilka uwag o kulturze języka w Polsce*, [w:] *Cum reverentia, gratia, amicitia... (I). Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Bogdanowi Walczakowi*, t. 1, red. J. Migdał, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań 2013, s. 223-231.
- Listy mojej babci i dziadka czy listy moich babci i dziadka?*, [w:] *Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie*, t. 4, red. M. Milewska-Stawiany, E. Rogowska-Cybulska, Gdańsk 2013, s. 184-186.
- Grammatiken des Polnischen aus dem 19.-20. Jahrhundert*, [w:] *Die slavischen Sprachen = The Slavic Languages. Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Erforschung = An International Handbook of their Structure, their History and their Investigation*, t. 2, red. K. Gutschmidt, S. Kempgen, T. Berger, P. Kosta, Berlin 2014, s. 1924-1934.
- Kilka uwag o pojęciu tożsamości*, [w:] *Tożsamość w komunikowaniu*, red. M. Steciąg, M. Bugajski, Zielona Góra 2014, s. 11-23.
- Niektóre tendencje rozwojowe współczesnej polszczyzny i ich przyczyny*, [w:] *Język polski – 25 lat po przełomie = Die polnische Sprache – 25 Jahre nach der Wende*, t. 21, red. D. Scheller-Boltz, Hildesheim-Zürich-New York 2014, s. 77-101.
- Prawda w słownikach języka polskiego. Rekonesans badawczy*, [w:] *Oblicza prawdy w filozofii, kulturze, języku*, red. A. Kiklewicz, E. Starzyńska-Kościszko, Olsztyn 2014, s. 163-175.

Artykuły opublikowane w polskich periodykach naukowych

Teoria językowego obrazu świata w badaniu idiolektu pisarza, „Poradnik Językowy” 1996, nr 3, s. 17-25.

Kilka uwag o świadomości językowej zielonogórczan, „Rocznik Lubuski” 1997, t. 23: *Współczesna polszczyzna na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, cz. 2, s. 35-42.

O stanie i potrzebach polskiej ortografii, „Poradnik Językowy” 1999, nr 7, s. 2-7.

Językowy obraz świata a literatura, „Język a Kultura”, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 2000, nr 2218, t. 13, s. 153-159 (współautorka A. Wojciechowska).

Kilka uwag o współczesnej komunikacji medialnej, „Prace Filologiczne” 2000, t. 45, s. 75-81.

Język polski na przełomie stuleci – uwagi o niektórych przyczynach bieżącego stanu, „Poradnik Językowy” 2001, nr 7, s. 2-6.

Pragmatyka a lingwistyka normatywna, „Poradnik Językowy” 2013, nr 4, s. 7-18.

Kultura języka w internecie, „Poradnik Językowy” 2015, nr 9, s. 68-80.

O tradycji kultury języka, „Filologia Polska. Roczniki Naukowe Uniwersytetu Zielonogórskiego” 2016, nr 2, s. 339-341.

Redakcje

Norma językowa w polszczyźnie, Zielona Góra 1995.

Norma a komunikacja, Wrocław 2009 (współredakcja M. Steciąg).

Świadomość językowa w komunikowaniu, Zielona Góra 2012 (współredakcja M. Steciąg).

Tożsamość w komunikowaniu, Zielona Góra 2014 (współredakcja M. Steciąg).